

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (24 Ağustos 1904-24 Şubat 1992)

1904'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Yargıç ve öğretmen olan Çorumlu Hüseyin Hüsnü Bey ile Safranbululu Halide Hanımın çocuğudur. Dört yaşında İstanbul'daki Mekteb-i Saadet adında özel bir çocuk yuvasına kaydolunmuştur. Burada iki yıl okumuştur. 1910 yılında Babası Hüseyin Hüsnü Bey'in memleketi olan Çorum İdadi Mektebine tarih, coğrafya, kozmografya öğretmeni olarak atanması üzerine ailece Çorum'a taşınmışlardır. Çorum'daki Edep Mekteb-i İbtidaisinde ilkokulu okumuştur. Hayat görüşünü olgunlaştıran Türk tarihi ve kültürüne dair bilgiyi ve dolayısıyla da Türklük bilincini Ankara'da lise çağlarında edinmiştir. Annesini on bir yaşında kaybettikten sonra kardeşi ile birlikte Yozgat'taki parasız yatılı okula (Yozgat Sultanisine) gönderilmiştir. Burada kaldığı dört yıl içinde Türkçe öğretmeni Lütfü Bey yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Velidedeoğlu'nun "ona çok şey borçluyum" diye andığı Lütfü Bey kendisinin yazar olmasında büyük katkıda bulunmuştur. Hatta denilebilir ki, yazar oluşunun neredeyse tek müsebbibi Lütfü Bey'dir.

H. Veldet Velidedeoğlu

İstanbul'daki hükümetin bütçesizlik nedeniyle Yozgat'taki yatılı okulu kapatması üzerine okul öğrencileriyle beraber Ankara'ya nakledilmiştir. Yozgat'tan Ankara'ya nakledildiğinde on beş yaşındaydı ve burada bulunmayı hayatının "büyük bir talihi" olarak görmüştür. Çünkü Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde yürütülen ulusal bağımsızlık savaşına tanıklık etmiştir. Ankara Mekteb-i Sultanisinin onuncu sınıfında okuduğu sırada okul öğrencileriyle beraber Mustafa Kemal Paşa'yı Ankara'ya gelişinde karşılayanlar arasında yer almıştır. Bu tarihi olayı anılarında canlı bir şekilde aktarırken kendi üzerinde bıraktığı etkiyi şöyle anlatmaktadır: *Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ilk gününden başlayarak bu savaş süresince Ankara'da ve Anadolu'da bulunmak bir talih eseri olmuştur. Geriye baktığım zaman Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıldığını, yeni Türk Devleti'nin nasıl kurulduğunu gözleriyle görmüş, yaşamış bir insanın heyecanını duyuyorum. Bu heyecanın ya da coşkunun doruk noktası, Atatürk gibi kendi çağına damgasını basmış evrensel bir adamı birkaç kez yakından görmüş olmaktır. Onun 1919'da Ankara'ya gelişinde ve 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı iken yakından gördüklerimi kastediyorum.* Sultaninin on birinci sınıfında 16 yaşında iken yaklaşık beş buçuk ay TBMM'de evrak ve tahrirat mümeyyizliği görevinde bulunmuştur. Okulun tatilde bulunduğu sırada yaptığı bu görevi, eğitimine devam etmeyi düşündüğü için bırakmak zorunda kalmıştır. 1920 yılında okulun kötü idaresi nedeniyle elli arkadaşı ile beraber okul müdürünü o zamanlar Maarif Vekaletine şikâyet etmesi nedeniyle Konya'ya sürgün edilmiştir. Velidedeoğlu Konya'da hava değişimi nedeniyle ağır bir zatürre hastalığı geçirmiştir. Bu hastalığı onun doktor raporuyla tekrar Ankara'ya dönmesine vesile olmuştu. Dolayısıyla da Ankara'ya dönen Velidedeoğlu o sırada Nafi Atuf (Kansu)'un idaresi altında bulunan Ankara Sultanisindeki eğitimine devam etmiştir.

Yunan işgalinin 1921 Ağustos'unda Ankara'yı tehdit etmesi üzerine devlet kurumlarının buradan nakledilmeye

başlandığı bilinmektedir. Bu çerçevede Ankara Sultanisi de Kayseri'ye nakledilmişti. Velidedeoğlu, burada tekrar hastalanması üzerine sağlığı için deniz kıyısında bulunması nedeniyle Trabzon'a naklini talep etmiş ve lisenin son sınıfını burada okumuştur. Lise öğrenimini tamamladıktan sonra 1922 Temmuz'unda dayısının ikamet ettiği İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'a geldiğinde şehir işgal altındaydı ve işgalin kendisi üzerindeki kasvetli halini *Ne zaman gidecekler acaba?* diye sorgulamıştır. Velidedeoğlu'nun İstanbul'a gelmesinin gayesi yüksek mühendis okulunu okumaktı. Bu amaçla sınavlara girmiş ve okulu yatılı olarak kazanmıştı. Ancak o yıl okulun yetersiz bütçesi nedeniyle eğitimine dışarıdan devam etmek zorunda kalmıştır. Mali durumunun uygun olmaması sebebiyle de okula devam edememiş, geçimini sağlayacak bir iş bulmak gayesiyle Ankara'ya dönmeye karar vermiştir. İstanbul'da kaldığı üç ayın sonunda babasının memur olarak görev yaptığı Çorum'a gitmiş, burada bir süre kaldıktan sonra Ankara'ya dönmüştür. 1922 yılında başladığı TBMM Divan-ı Riyaset Memurluğu görevini yedi yıl devam ettirmiştir. Burada Mustafa Kemal Paşa'nın savaş sonrası devrimlerini yakından görme imkânı bulmuştur. Bu döneme ilişkin gözlem ve düşüncelerini "Bir Lise Öğrencisinin Millî Mücadele Anıları" ve "İlk Meclis Millî Mücadele'de Anadolu TBMM'nin 70. Yılı 1920-1990" adlı kitaplarında paylaşmıştır. Bu yedi yıllık dönemde evlenip çocuk sahibi olmuş ve Ankara Hukuk Mektebi'ni okumuştur. Belirtelim ki, Atatürk'ün 5 Kasım 1925'te açtığı ve laik hukuka vurgu yaptığı Hukuk Mektebi'nin açış konuşmasının metnini meclis kaleminde bulunmasından dolayı Velidedeoğlu temize çekmiştir. 1927'de Fakülte adını alan Ankara Hukuk Mektebini 1928 yılında bitirmiştir.

1928 yılı son gün günleri Velidedeoğlu'nun Avrupa'da beş yıl devam edecek öğrenim hayatının başlangıcı olmuştur. 1928'de Adalet Bakanlığınca açılan sınavı kazanarak yurtdışına gönderilen Velidedeoğlu, üç buçuk yıl kaldığı İsviçre'nin Neuchatel Üniversitesi'nde doktorasını yapmıştır. 1933'te doktorasını tamamladıktan sonra ceza hukuku dersleri almak üzere İtalya'ya gitmiştir. 1934'te Roma Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Yüksek İktisat Okulu'ndan sertifika aldıktan sonra Türkiye'ye dönmüştür. Avrupa'da eğitim gördüğü yıllarda kendisinin yetişmesinde, yaşam görüşünde, aydın kişiliğinde büyük yeri olan babasını kaybetmiştir. Yetişmesinde babasının ayrı bir yeri olmakla beraber lise ve Avrupa'da yıllar süren eğitimini kendi deyimiyle "yoksul" ancak "asil" Türk ulusuna borçlu olduğunu hiçbir zaman unutmadığını söyleyip yazmıştır.

Velidedeoğlu yurt dışı eğitimini tamamlayıp Türkiye'ye döndüğü 1934 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nde medeni hukuk doçentliğine atanmıştır. 1936 Eylül'ünde Maarif Vekâletinin daveti üzerine Sovyet Rusya'ya giderek üç hafta Sovyet şehirlerini, toplum ve kültürünü gözlemlemek imkânı bulmuştur. Buradaki gözlemlerinde Sovyetlerin sanayideki kalkınma çabası ile Türkiye sanayisi üzerine karşılaştırmalı tahlillerde bulunurken Sovyet sanayileşmesi ve Sovyetlerin sanata verdiği değerden "çok" etkilenmiştir. Bu noktada belirtelim ki Velidedeoğlu, Sovyetlerde imrenilecek birçok unsur bulmuş olmakla beraber çoğulcu olmayan ve insanın özgür benliğini yok eden Sovyet sistemini benimsememiştir.

Velidedeoğlu akademik bakımdan 1942'de "Profesör", 1948'de de "Ordinaryüs Profesör" olmuştur. 1946-1948 ve 1952-53 yılları arasında iki kez İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi dekanlığı yapmıştır. Profesör olduğu yıl Cumhuriyet gazetesinde başladığı köşe yazarlığına elli yıl devam etmiştir. Dekanlık döneminde hukuk fakültesinin özerk statüsünü önemsemiş, bu yönüyle fakülteyi toplumu çağdaş değerlerle bütünleyen bilimsel düşünüşün temellendiği özgür kurumlar olarak görmüştür. Bu suretle özgür bireyler yetiştirmeyi üniversitelerin ödevi olduğunu düşünmüş ve aksi halde teknik ilerlemenin bile bir süre sonra ulus aleyhine dönebileceğini ifade etmiştir:

Velidedeoğlu 1956 yılında Üniversiteler Yasası gereği bir yıl için yabancı ülkeye gitme hakkını kullanarak Almanya'ya

gitmiş, Freiburg şehrinde bir yıl kalmıştır. Buradaki gözlemlerini Savigny dergisinde yayınlamıştır. Bu bir yıllık süre içinde bazı uluslararası konferanslara katılmıştır. Freiburg Üniversitesinin beş yüzüncü kuruluş yıldönümü törenlerinde de üniversitesini (İstanbul Üniversitesini) temsil etmiştir.

27 Mayıs 1960 askerî darbesi Velidedeoğlu'nun İstanbul Hukuk Fakültesi'nde görev yaptığı sırada meydana gelmiştir. O, 27 Mayıs'ı *Türkiye'de toplumsal uyanışın bütün yollarını kapatmak* politikasının meydana getirdiği "huzursuzluğun" bir sonucu olarak görmüştür. Bu huzursuzluğun meşru olduğunu ve meşruiyetini de "milletlerin ihtilal hakkında" almış olduğunu ileri sürmüştür. Bu huzursuzluğa neden olan etkenleri de Türkçe ezanın Arapçaya çevrilmesi, öz Türkçe anayasanın Osmanlıcaya dönüştürülmesi, halkevleri ve halkodaları ile "köylüler için fırsat eşitliği yaratan" köy enstitülerinin kapatılması, mahkemelerin bağımsızlığını yitirmesi, aydınların baskı altına alınması, basın kontrol altına alınması, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın tarafsızlığını yitirmesi, parlamentoda "Tahkikat Komisyonu'nun kurularak muhalefetin sesinin kısılması", v.s. şeklinde sıralamıştır. Ona göre 1960 darbesi silahlı kuvvetlerin emir komuta zinciri içinde meydana gelmemiş; aydınlar, üniversite öğrencileri, halk ve bir kısım aydın subayca gerçekleşmiştir. Bu yönüyle O, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbelerini hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, sendikal hakların daraltılması, yarı askeri nitelikli Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması gibi toplumsal uyanışı durduran "faşizan" nitelikli darbeler olarak nitelendirirken 27 Mayıs'a böyle bir anlam yüklememiştir. Nitekim 1961 Anayasası'nı, getirdiği hak ve özgürlükleri, kuvvetler arası denge sistemini güvenceye almış olması itibarıyla toplumsal uyanışın somut bir kanıtı olarak görmüştür. Velidedeoğlu 27 Mayıs'tan sonra Milli Birlik Komitesi tarafından bir anayasa tasarısı hazırlamakla görevlendirilen bilim komisyonunda görev almıştır. Komisyon görevi dışında kendisi bir anayasa ön tasarısı hazırlamıştır. 1961'de Kurucu Meclis üyeliğine getirilen Velidedeoğlu, bu meclisin Anayasa Komisyonu üyeliğine seçilerek 1961 Anayasası'nın hazırlanmasında etkin rol oynamıştır. Fakat 1961 Anayasası'nın demokratik ve özgürlükçü yapısı doğrultusunda uygulanmamasından yakınmıştır.

1961 Anayasası'nda olduğu gibi Türkiye'de hukuk dilinin öz Türkçeleşmesine büyük katkı yapmış; bu bağlamda Medeni Kanun ve Borçlar Yasasını doğrudan doğruya öz Türkçeye çevirmiştir. Ona göre bu suretle üzerinde çalıştığı bu kanunların dilini büyük oranında öz Türkçeleştirerek halkın anlayacağı hale getirmiştir. 1959'da hazırladığı kat mülkiyeti yasa tasarısı ve medeni kanun ön tasarısı uzmanlık alanının en önemli çalışmaları arasında yer almıştır. Ayrıca Türk bağımsızlık savaşı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin inşası, Atatürk devrimlerini ortaya çıkaran koşullar ve Türk gençliğine düşen sorumluluğun anlaşılması için Nutuk'u sadeleştirerek "Söylev" adıyla günümüz diline çevirmiştir. Kendi deyimiyle onun "günün ve geleceğin bütün kuşaklarına Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihini ve böylece Türk ulusunun tutsaklıktan kurtuluşunun öyküsünü" öğretmek için Nutuk'un orta ve yüksek öğretim öğrencilerine okutulması gereklidir. Velidedeoğlu'nun amaçlarına ulaşmakta başarılı olduğu söylenebilir. Zira ilk baskısı Mayıs 1978'de yapılan Söylev üç yıl içinde dokuzuncu baskıya ve elli bin adede ulaşmıştır. 27 Mayıs'a dair düşüncelerini ayrı bir kitap olarak kaleme almamış olmakla beraber 12 Mart ve 12 Eylül'e dair fikirlerini "12 Mart Faşizmin Felsefesi" ve "12 Eylül Karşı-Devrim" kitaplarında etraflıca değerlendirmiştir.

Velidedeoğlu 1934 yılında İstanbul Hukuk Fakültesinde başladığı 40 yıllık formal meslek yaşamından sonra yetmiş yaşında 1974'te emekli olmuştur. Çalıştığı yıllarda birçok eser vermiş, öğrenci yetiştirmiştir. Emeklilik sonrası gerek kaleme almış olduğu eserlerle gerekse gazete yazılarıyla toplumunu aydınlatmaya çalışan idealist bir eğitimci ve üretken bir bilim insanı olmaya devam etmiştir. Bu bakımdan kendisine gerek iktidar, gerek muhalefet, gerekse Çorumlu hemşehrileri tarafından milletvekilliği teklifinde bulunulduğunda politikaya atılmamak yönündeki kesin kararını serdederek ülkeye bilim insanı olarak hizmet edeceğini ifade etmiştir. Bu meyanda O, bir hukukçu olarak

fikirleriyle toplumuna çağın uygarlık değerlerini aktarmaya çalışan Cumhuriyet Türkiye'sinin aydınlanmacı bir düşünürü olmuştur.

Velidedeoğlu 24 Şubat 1992'de İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur. Türk Hukuk Kurumu tarafından verilen "Hukuk Devleti Savaşçısı Onur Ödülü"ne layık görülmüştür. Almanya'da Mukayeseli Hukuk Derneği'nin asıl üyesi seçilmiş olan Velidedeoğlu, Türk Dil Kurumu'nun Yönetim Kurulunda uzun süre görev almıştır. Ayrıca Atatürkçü Düşünce Derneği'nin onursal başkanlığını yapmıştır.

Almanca, Fransızca ve İtalyanca'yı bilen Velidedeoğlu seksen sekiz yıllık yaşamında beş ciltlik medeni hukuk kitabı, 100'e yakın inceleme, monografi, konferans metni, çağdaş hukuk alanında çeşitli ders kitapları ve çeviriler yayınlamıştır. Yayınları Türkiye dışında Almanya, İsviçre, İtalya, Belçika ve Fransa'da da basılmıştır. Düşüncelerini 42 yıl boyunca Cumhuriyet gazetesinde yazmış olduğu yazılarla toplumuna aktarmaya çalışmıştır. Yazılarında çocukluk anılarının dışında ilk meclisten başlayarak tanık olduğu olaylara dair gözlemlerini topluma yön vermesi düşüncesiyle kaleme almıştır. Anadolu insanının güncel sorunlarını, sosyal ve iktisadi hayatını, geleneklerini detaylı bir şekilde ele alırken beklentilerini, kaygılarını, ümitlerini idealist ve özgür bir aydın olarak ortaya koymuştur. Yazıları laiklik temelinde ulus bilincinin geliştirilmesi, toplumun çağdaş uygarlık değerleriyle aydınlanması üzerine odaklanmıştır. Bu yönüyle fikir özgürlüğünü her şeyin üstünde tutmuştur. O, ülkesinin uygar dünyada saadet ve huzura ancak hukuk inkılâbıyla ulaşabileceğini düşünmüştür. Hukukun üstünlüğünü ve laik hukuku devletin temel dayanağı ve onu geleceğe taşıyacak en önemli değer olarak görmüştür. Toplumsal sorunları tartışırken her şeye rağmen ümitvardır; çünkü değişimin çağın akışının bir gereği olduğunu ve her şeyin değişeceğini düşünmüştür. Türk ulusunun geleceği için Atatürk çağdaşlaşmasını bir ideal olarak gösterirken uygarlık karşıtı geleneksel yapıya karşı da eleştirisini yükseltmiştir. Yazılarında akıcı bir üslup ve mantık dokusu mevcuttur. Zaman zaman sorgulayıcı sorularla okuyucunun dikkatini asıl temaya çekmek istemiştir. Düşüncelerini okuyucuya aktarırken temellendirmeye, bu nedenle de olay ve olgulardan hareket etmeye çalışmıştır. Bazen bir bilim insanının düşüncesi tartıştığı bir konunun unsuru haline gelebilmiştir.

Velidedeoğlu Türkiye'nin sorunlarını tartışırken Türk çağdaşlaşmasını birçok yazısının konusu haline getirmiştir. Bu bakımdan Türk toplumunun dikkatini tarihin acı tecrübelerine çekerek sorunlarını Atatürk'ün gösterdiği yoldan ilerleyerek bir çözüme kavuşturulabileceğini ileri sürmüştür. Nitekim o, 27. ölüm yılında Atatürk'ün başardıklarının büyüklüğünü *dünyanın bugünkü durumda, çeşitli olaylarla, tüm olarak ispatlanmış bulunmaktadır* diyerek düşüncelerini zamanın kanıtladığını ifade etmiştir. Velidedeoğlu'na göre *Atatürk, Türk halkını ileriye götürmek, dünyanın uygar milletler topluluğu seviyesine ulaştırmak için gösterdiği bütün çabalarda ve yaptığı bütün işlerde hiçbir zaman çelişmeye düşmemiş, seçtiği yoldan sapmamış, en küçük bir tereddüde kapılmamış, en ufak bir taviz vermemiş, hülâsa her zaman özü sözüne uygun bir inkılâp adamı olarak ölmüştür*. Bu cümleden hareketle Velidedeoğlu, Atatürk'ün eylemlerinde bir devlet ve siyaset insanı olduğu kadar özgün ve devrimci fikirleriyle de "büyük bir düşünür" olarak bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Velidedeoğlu'nun bugüne kadar yayımlanan başlıca yapıtları şunlardır: Türk Medeni Kanunu (1943-48), Hayat, Hukuk ve Cemiyet (1944), Türk Kadınının Eski ve Yeni Hukuktaki ve Gerçek Hayattaki Durumu (1968/konferans metni), Bir Lise Öğrencisinin Milli Mücadele Anıları (1971), Atatürk İlkeleri ve Türk Kadınının Çilesi (1970/Konferans metni), Anayasanın Dili (1972), Türkiye'de Üç Devir (1972-74), Sağsız Solsuz Demokrasi (1974), Devirden Devire (1974-76), Ailenin Çilesi Boşanma (1976), İnsancı Yolcular (1976), Anıların İzinde I, II (1977, 1979), Yol Kesen İrmak (1983),

Toplumsal Yaşam ve Hukuk (1983), 12 Eylül: Karşı Devrim (1989), 12 Mart Faşizmin Felsefesi (1990).

Mithat AYDIN

KAYNAKÇA

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, **Bir Lise Öğrencisinin Millî Mücadele Anıları**, Varlık Yayınevi, İstanbul 1971.

....., **12 Eylül Karşı-Devrim**, Devrim Yayınları, İstanbul [1989].

....., **12 Mart Faşizmin Felsefesi**, Evrim Yayınları:43, İstanbul [1990].

....., **Atatürk İlkeleri ve Türk Kadınının Çilesi**, İzmir Meslek Kadınları Kulübü Yayınları: 4, İzmir 1970 (Konferans metni).

....., **Atatürk'ü Unutturmamak**, Derleyen ve Yayına Hazırlayan: Orhan Tüleylioğlu, 1. Baskı, Telgrafhane Yayınları, Ankara 2018.

....., **Devirden Devire**, C 1, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Kasım 1974; C 2, Haziran 1975; C 3, Haziran 1976.

....., **İlk Meclis / Milli Mücadele'de Anadolu**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990.

....., **İnsancı Yolcular / Denemeler**, Çağdaş Yayınları, İstanbul Nisan 1996.

....., **Sağsız Solsuz Demokrasi (Söyleşiler-Denemeler)**, 2. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul Şubat 1974.

....., **Toplumsal Yaşam ve Hukuk**, Hil Yayınları, İstanbul, 1983.

....., **Türkiye'de Üç Devir / Eleştiriler-Uyarılar**, C 1, 2. Baskı, Sinan Yayınları, İstanbul 1972;

....., **Türk Kadınının Eski ve Yeni Hukuktaki ve Gerçek Hayattaki Durumu**, İzmir Eğitim Enstitüsü Uyanış Dergisi Yayınları: 10, İzmir 1968 (konferans metni).

....., **Türkiye'de Üç Devir / İzlenimler-Anılar**, C 2, Sinan Yayınları, İstanbul 1973.

....., **Yol Kesen Irmak**, 4. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1991.

....., "Faşizmin Özü ve Felsefesi", **Cumhuriyet: Kitap**, 9 Mart 1990, s. 12-13 (Söyleşi).

....., "Gelecek Kuşaklara Ulaşsın İstedim", **Yayın Dünyasında Çerçeve**, S 28, Ocak 1988, s.8.

Çetinkaya, Hikmet, **Yılların Tanıdığı Üç Yazar: H.V. Velidedeoğlu, Muzaffer İzgü, Samim Karagöz**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1986.

Hukuk Devleti ve Velidedeoğlu, Yayına Hazırlayan: Türk Hukuk Kurumu, Çağdaş Yayınları, Mart İstanbul 1985.

<https://www.add.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/HifziVeldetVelidedeoglu.pdf> (Erişim: 24.04.2022).

Velidedeoğlu, Nehla, "**Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu**", <http://aturk.org.uk/2021/02/24/ord-prof-dr-hifzi-veldet-velidedeogluyu-saygi-ve-ozlemle-aniyoruz/> (Erişim: 24.04.2022).

22/07/2024 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hifzi-veldet-velidedeoglu-24-agustos-1904-24-subat-1992/?pdf=5746>
adresinden eriřilmiřtir